

¹Маркабаева Г.Т., ²Сұлтанбаева Г.С., ³Жусупова А.М.

¹докторант, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университеті,
Қазақстан, Қостанай қ., e-mail: gulshat.tuleuovna@mail.ru,

²профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: Gulmira.Sultanbayeva@kaznu.kz

³филология ғылымдарының кандидаты, доцент, А. Байтұрсынов атындағы
Қостанай мемлекеттік университеті, Қазақстан, Қостанай қ., e-mail: zhussupova_a@mail.ru

**КОММУНИКАЦИЯ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІ
(ФРАГМЕНТТІК ТАЛДАУ)**

Ақпараттық қоғамның дамуы дәуірінде коммуникацияның, мақсаты – бір субъектен екіншісіне ақпарат беру болып табылатын тіршілік иелерінің арасындағы немесе синхронды және диахронды тиімді қарым-қатынастың технологиялық байланыс құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар, ғылыми сараптаманың пәні мен объектісі болып табылатын коммуникация үдерісі ретінде қарастырылады. Коммуникация ғылыми пән ретінде, «коммуникация/қарым-қатынас/интеракция» секілді әлеуметтік үдеріс туралы метадискурс, оның мақсаты байланыс жасау, осы үдерісті жүзеге асыру, оның тиімділігін қамтамасыз етіп нәтижесін көру. Мемлекеттің тәуелсіз дамуы жағдайында, Қазақстан тәжірибесінде әлеуметтік институттар енді ғана қалыптаса бастады. Ақпараттық және коммуникациялық іс-шаралардың мазмұнына, оның тиімділігі мен нәтижелілігіне сараптама жасайтын ғылыми әдіс, мемлекеттік және ұлттық танымды қалыптастыру ерекшелігіне байланысты өзекті болып отыр.

Қазақ мемлекетінің қалыптасуы жағдайында, ұлттық, бірлік, құрмет, әділдік, төзімділік, шыдамдылық, отансүйгіштік, жомарттық секілді қасиеттер халықтың құндылығына айналды. Сол кездегі от ауызды, орақ тілді жыраулардың барлығы туған жері үшін жаумен шайқасқа түскен батырлардың ерлігін, батылдығын өз шығармаларына арқау еткен. Бұл шығармалардан біз саяси ғана емес, сонымен қатар, имидждік, әлеуметтік коммуникацияның элементтерін көреміз. Яғни, халық ауыз әдебиеті ұрпақтар байланысындағы коммуникация құралы болып қана қоймай, сонымен қатар, руханилық пен адамгершіліктің өзіндік институтына айналған. Ауызша коммуникацияның технологиясы, қарым-қатынастың контактілік типі арқылы құрылып, эмоциялық әсерді күшейтетін ешқандай техникалық дәнекерсіз, «қолдан-қолға», адресанттан адресатқа секілді тікелей хабар алмасудың негізінде жүзеге асқан. Аталмыш мақаланың мақсаты – халық ауыз әдебиетін танудағы негізгі аспектілерді мәдени коммуникацияның алғашқы формасы ретінде қарастыру. Ғылыми мақалада коммуникациялық қарым-қатынастың шығу тегін Қазақстан мемлекеттігінің даму негізі ретінде қарау концепциясын дәлелдеуге талпыныс жасалған.

Түйін сөздер: коммуникация, ақпарат, коммуникация алаңы, жырау, аудитория, коммуникант, қоғаммен байланыс.

¹Markabaeva G. T., ²Sultanbaeva G. S., ³Zhusupova A.M.

¹Doctoral student, Akhmet Baitursynov Kostanay State University,
Kazakhstan, Kostanay, e-mail: gulshat.tuleuovna@mail.ru

²Professor, al-Farabi Kazakh national University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: Gulmira.Sultanbayeva@kaznu.kz

³candidate of philology, professor, Akhmet Baitursynov Kostanay state University,
Kazakhstan, Kostanay, e-mail: zhussupova_a@mail.ru

Oral National Creativity in a Communication System (Fragmentary Analysis)

In the era of the development of the information society, communications are considered not only as technological means of communication, communication between living beings or as effective synchronous and diachronic interaction, the purpose of which is to transfer information from one subject to another, but also as a communication process that is the object and subject of scientific analysis. Thus,

composing the science of communication science, whose functions are to study the so-called meta discourse about the social process of “communication / interaction / interaction”, in order to get this process itself, its results and ensure efficiency.

In Kazakhstan’s practice, in the conditions of independent development of the state, social communicative institutions are practically formed; a scientific approach to analyzing the content of informational and communicative events, their effectiveness, and effectiveness is actualized in connection with the specifics of the formation of statehood and national identity.

In the conditions of the formation of Kazakh statehood, such concepts as ethnic unity, honor, justice, tolerance, endurance, patriotism, generic, etc., acted as a value meaning for the people. All the Kazakh zhyrau of that time sang in their poems and poems of the batyrs, who fought for their native land, gave them due for their courage, heroism, and justice. Here we see elements of both political communication and image, social, etc. It was oral folk art that was a means of communication of different generations, it bore the burden of a unique institution of spirituality and morality.

The technology of oral communication is based on the direct-contact type of interaction, the elementary cell of which is the direct transfer of the message “from hand to hand”, from the sender to the addressee, without any technical intermediary between them, which enhances the emotional impact and, accordingly, its effectiveness.

The purpose of the article is to consider the main aspects of the study of folk tradition as the primary form of cultural communication. This scientific publication attempts to substantiate the concept of the origin of communicative interaction as the basic basis for the development of Kazakhstan’s statehood.

Key words: communication, information, communication platform, poet, communicator, public relations.

¹Маркабаева Г.Т., ²Сұлтанбаева Г.С., ³Жусупова А.М.

¹докторант, Костанайский государственный университет им. А.Байтурсынова, Казахстан, г. Костанай, e-mail: gulshat.tuleuovna@mail.ru

²профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: Gulmira.Sultanbayeva@kaznu.kz

³кандидат филологических наук, доцент, Костанайский государственный университет им. А.Байтурсынова, Казахстан, г. Костанай, e-mail: zhussupova_a@mail.ru

Устное народное творчество в системе коммуникации (фрагментарный анализ)

В эпоху развития информационного общества коммуникации рассматриваются не только как технологические средства связи, общения между живыми существами или как эффективное синхронное и диахронное взаимодействие, цель которого состоит в передаче информации от одного субъекта к другому, но и как процесс коммуникации, который является объектом и предметом научного анализа. Таким образом, составляется наука о коммуникативистике, функции которой заключаются в изучении так называемого мета дискурса о социальном процессе «коммуникации/взаимодействия/интеракции», в связи с тем, чтобы получить сам этот процесс, его результаты и обеспечить эффективность. В казахстанской практике, в условиях независимого развития государства, социальные коммуникативные институты практически только формируются, научный подход к анализу содержания информационных и коммуникативных мероприятий, их эффективности, результативности актуализируется в связи со спецификой формирования государственности и национального самосознания.

В условиях становления казахской государственности ценностным смыслом для народа выступали такие понятия, как «этническое единство», «честь», «справедливость», «терпимость», «выносливость», «патриотизм», «родовитость» и т.д. Все казахские жырау того времени воспевали в своих поэмах и стихах батыров, которые сражались за родную землю, отдавали им должное за проявленный ими мужество, героизм, справедливость. Здесь мы видим элементы как политических коммуникаций, так и имиджевых, социальных и т.д. Именно устное народное творчество являлось средством коммуникации разных поколений, оно несло на себе нагрузку своеобразного института духовности и нравственности. Технология устной коммуникации строится на непосредственно-контактном типе взаимодействия, элементарной ячейкой которой является прямая передача сообщения – «из рук в руки», от адресанта к адресату, без какого-либо технического посредника между ними, что усиливает эмоциональное воздействие и соответственно ее результативность. Цель статьи – рассмотреть основные аспекты изучения фольклорной традиции как первичной формы культурной коммуникации. В данной научной публикации предпринята попытка обосновать концепцию зарождения коммуникативного взаимодействия как базовой основы развития государственности Казахстана.

Ключевые слова: коммуникация, информация, коммуникативная площадка, жырау, аудитория, коммуникант, public relations.

Кіріспе

XXI ғасыр қоғам үшін ақпараттық қарым-қатынастың атқаратын міндеті уақыт өткен сайын еселене түсе беретінін айқындады. Жаңа техникалық прогрестер, түбегейлі қоғамдық өзгерістер, ақпарат саласында бірнеше тың қадамдар жасады. Ақпараттық байланыстың қарқынды дамуы айналаға ықпалын тигізіп, ақпарат ағынының аясын біршама кеңейтті. Дегенмен, бұл үрдіс заман талабына сай бірқалыпты жүрмейтіні белгілі. Ақпараттың біздің өмірімізге етене енгені соншалық енді оны зерттеп, саралайтын уақыт туды. Осыған байланысты коммуникация, масс-медиа секілді терминдерді осы саладағы сөздік қорымыздың ажырамас бөлігіне айналдырып, бұқаралық ақпарат құралдарын коммуникацияның құралы ретінде қарастыра бастадық.

Бұл саланы коммуникативті іс-әрекеттің заманауи көзқарасы саласы ретінде қарастырған Юрген Хабермас (Habermas J. 1984) пен Карла-Отто Апелдің (Апель К.О., 2001) ұтымды коммуникация ретінде қараған Н. Луманның (Луман Н., 2000) пікірлері өзекті болып келеді. Коммуникация ғылымының қалыптасуына отандық және шетелдік ғалымдар өз үлестерін қосуда. Ресейлік ғалым Г.Е. Третьяқтың пікірінше (Третьяк Г.Е., 1999) коммуникация жайлы ғылымның пәніне оның құрылымын, қызметін, типологиясын, құралы мен әдістерін кіргізуге болады. Американдық, француздық, канадтық коммуникация теоретиктерінің қатарынан коммуникация ғылымының жақтастарын көруге болады. Француздық коммуникация мектебінің өкілдері «ақпаратты-коммуникациялық ғылымы» жайлы айтқанды оң көреді. Бұл көбіне коммуникациялық ғылым саласының Б.Мьеж (Miege B., 1999), Д.Буныо (Miege B., 2000), Д.Вольтон (Matteralt A. et M., 2000), П. Бурдые (Wolton D, 1996) профессорлары мен ғалымдарына тән көзқарас.

Мәдениаралық коммуникация саласында зерттеу жүргізіп жүрген қазақстандық ғалымдар А.М. Ержанова, А.Т. Құлсариева, Т.Х. Ғабитовтар өздерінің мәдениет, философиялық тұрғыдағы еңбектерінде коммуникативтік мәдениеттің кейбір аспектілерін мысалға келтіргенін атап өтуге болады.

Сөз – коммуникацияның негізгі құралы болып табылады. Тіл. 1. Адамның ойын сөз арқылы жеткізу тәсілі. 2. Халық немесе ұлттың пайдаланатын сөздерінің айырықша жүйесі. (Longman Group LTD., 1995.). Бұл пікірге батыстық ғалым Г. Кельцте қосылады (Kelz H. P., 2000).

Ол коммуникацияны «вербальды, паравербальды және экстравербальды белгілер» ретінде қарастырады. Қандай да бір мәдени ортада сөздік белгілерді қолдану ережесін сақтамаған кезде қоғамдағы келеңсіздіктерді туғызып, коммуникациялық үдерістің бұзылуына әкеп соғады. Сонымен қатар, коммуниканттардың жолында жеке адамның мәдени деңгейі, стереотиптер, бейвербальді коммуникация тағы басқа кедергілер кездеседі. К. Кнапп пен Г. Кельцтің пікірінше, мәдениаралық қатынас кезінде мәдениеттерді бірнеше деңгейлік салыстыру жүзеге асады. Ол құндылықтар, норма, шарттылық болуы мүмкін (Кнапп К., 2003). Бұл кедергілер белгілі бір деңгейде әлеуметтік айқындылық болуы мүмкін, сонымен қатар, ұлттық тіл мен мәдениеттің ерекшелігі нәтижелі байланысқа кедергі келтіруі мүмкін.

Ұлттық мәдениет, мінез-құлықтың шағылысулары коммуникацияның аркасында өрнектеледі. Коммуникацияның нақ сол ауызша және ауызша емес таңбалары салт, мәдениетті, халық және елдің сипаттарын қаттырақ білдіреді. Тіліміз – діліміз. Діл – баспасөзде жиі қолданылып жүрген менталитет деген сөзге жақын. Менталитет – ойлай алу қабілеті, ақыл-есің дұрыс болуы; интеллектуалдық мүмкіндіктер деңгейі; (кең мағынада алғанда) ойлау жүйесі, көңіл күй, мінез. (Oxford University Press, 1964). Дегенмен, «Діл категориясы менталитетке қарағанда логикалық шеңбері және ұғымдық ауқымы кең, ұлтымыздың тарихына, дүниетанымына, дініне, әдет-ғұрыпына, мінез-құлқы мен ойын сауықтарына байланысты құбылыстарды дәлірек аңғаруға үлкен рөл атқарады», – дейді философия ғылымдарының докторы, профессор Аманжол Қасабек. (Қасабек А., 2000)

Негізгі бөлім

Байланыс, қарым-қатынас дегенді білдіретін коммуникацияның элементтерін біз өзіміздің тарихымызда жиі кездестіреміз. Қазақ сөзге тоқтаған, сөзге бас иген, сөздің қадірін түсініп, дәріптеген ел. Адамзат ақыл-ойы туғызған небір ғажайыптар ішіндегі уақыт сынына төтеп беріп, адамзатпен жасасып, келе жатқан ең көне, ең бір құдіретті өнер – ол сөз өнері. Дүниені билейтін – сөз, сөзді билейтін – атақты шешендер, би-көсемдер, ақын-жыраулар екені әлимақтан белгілі жай. «Сөзін билікпен айту – шешеннен, билігін биіктен айту – көсемнен, ерлігін жүрекпен таныту – батырдан, күшін білекпен білдіру – палуаннан» десек, өмір мәнін, бүгінгі байқап көре білу, болашақты болжап жүртқа

жеткізу, таныту коммуникациялық қызмет. «Билікпен айтқан шешен сөзін де, биліктен айтқан көсем сөзін де, ерлігін жүреппен танытқан батыр тұлғасы мен ісін де, күшін білекпен білдірген палуанның қажыр-қайратын да» елге жеткізуші журналист.

Тарихымызда ерекше орын алған Абылай ханның Ақ Ордасында алысты болжаған абыз, әрі ақиқат ақберені Бұқар жырау ақылмандық қызмет атқарды. Ол сол кезде-ақ, бастауын батыстан алдық деп жүрген бүгінгі ПР маманының функциясын атқарған. Халық «өнер алды – қызыл тіл» десе, Бұқар жырау – бұл мақалдың даналығын әбден ұғынған адам. Ол сөз өнерінің қиындығын да, құрметтілігін де білген. Сондықтан жырау: «Ел бастау қиын емес – қонатын жерден көл табылады. Қол бастау қиын емес – шабатын жерден ел табылады. Шаршы топта сөз бастаудан қиынды көргенім жоқ» – дейді (Әбілқасов Ғ.М., 2015). Яғни, сөз арқылы коммуникациялық байланысқа түсудің мәні мен маңызының зор екенін сипаттап берген. Бұл жерде біз шешендік өнерді коммуникацияның каналы ретінде қарастыра аламыз.

Бұқар жырау қазақ халқының жоңғар басқыншылығы тұсында, елдің болашағы қыл үстінде тұрған кезде өмір сүріп, сол алмағайып замандағы күрделі мәселелерге өз жырларымен жауап бере білген. Осындай ауыр сәттерде Абылай ханға дұрыс кеңес беріп, ел-жұртты басқыншы жауға қарсы күресте біріктіруге, бір тудың астына топтастыруға күш салған. Өзінің саяси-әлеуметтік мәнді жыр-толғауларымен сол жалынды күрестің жыршысына айналған. Бұл жырлардан бүгінгі саяси коммуникацияның элементтерін көруге болады.

Бір қызығы, қазақтың хандық мемлекеттік дәуірінде қазақ хандары Бұқар сияқты халықтың сөзін ұстаған жыраулардың айтқан сынын тыңдап, содан нәтиже шығарып, тіпті қысылғанда жыраулардың кеңесіне құлақ асып іс қылғанына ескі тарих куә. Хан Абылай да Бұқар жыраудың өткір сындарына әр кез құлақ асып, оны ел ісінде ескерген. Сол дәуірдегі Бұқар жырау хан мен қараның арасына дәнекер болып, елде болып жатқан саяси-әлеуметтік жағдайларды ханға жеткізіп, Ахмет Байтұрсынновтың сөзімен айтқанда *халықтың көзі, құлағы һәм тілі болған*. Осы мақсатта ол Абылай ханды бірден-бір қажетті басшы санап, оған халық бірлігін сақтап қалатын көсем тұрғысында үлкен сенім артқан. Оның «Абылай ханның қасында», «Ал, тілімді алмасаң», «Ай, Абылай, Абылай», «Қазақтың ханы Абылай», «Ханға жауап айт-

пасам», «Басыңа біткен күніңіз», «Ай, Абылай, сен он бір жасыңда», «Ал, айтамын, айтамын» атты толғауларында ханның сол кездегі ұстанған саясаты мен көрегендігі, алғырлығы мен білгірлігі сипатталған. Бүгінгі айтып жүрген имидждік коммуникацияны осы жырлардан көруге болады. Қазақ халқының ауыз әдебиетін сол дәуірдегі коммуникация каналы деп қарастыруға толық негіз бар.

«Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды» – деп, Елбасымыз Н. Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында тарихымыздың бүгінгі күнмен үндесіп жатқан тұстарына үлкен мән беру керектігін ескертеді (Назарбаев Н.Ә., 2017).

Ойталқы

«Коммуникация» сөзі латын тілінен алғанда байланысамын, қатынасамын деген мағынаны білдіреді (Шарков Ф.И., 2010). Коммуникация – алмасу әктісі (әсіресе жаңалықтармен) жеткізілген ақпарат; қарым-қатынас (Oxford University Press, 1964). Ол адамдардың танымдық-еңбек процесінде қатынас жасау, пікір алысу, ой бөлісу, олардың бір-бірімен әрекет жасауының айрықша формасы болып табылады. Коммуникация – қатысушының екеуіне де ақпараттың түсініктілік шарты орындалған кезде бір қатысушыдан екінші қатысушыға ақпаратты жеткізудің екі жақты процесі, екі немесе одан да көп адамдардың әлеуметтік-психологиялық өзара әрекет ету процесі.

XX ғасыр үлкен өзгерістер мен технологиялық прогрестер дәуірі болды. Қоғамдағы коммуникация жаңа деңгейге көтерілді. Ол кезде коммуникацияның негізі сонау б.ғ.д. IV ғасырда Аристотельмен қаланған бір ғана модель болды. Ол модель мына элементтерден тұрды: «шешен-сөз – аудитория». Халқымыздың айтыс өнерінен осы модель элементтерін көруге болады. Айтыс – ақындар үшін сөз таласы, сөз барымтасы, сөз майданы ғана емес. Ол – ақындық өнер салыстыратын, жауаптаса отырып, білім шарқын байқататын жер. Сондықтан да айтысқа түсетін әрбір ақын бұл жағдайды жақсы ұғынып, үлкен дайындықпен келетін болған. Бұл жерден біз ақпараттандыру, білім беру, танымдық, әлеуметтік тағы да басқа болып

жіктелетін коммуникацияның функцияларын көре аламыз. Айтыс – диалог, дискусия, дөңгелек стол, ток-шоу секілді коммуникацияның пішіні болып табылады. Бүгінгі тілге аударсақ: «коммуникатор-хабарлама-коммуникант». Бұл коммуникацияның негізгі мақсаты адресаттың айтылған ақпаратты естуі. Яғни бұл жерде шешендік өнердің басымдығын көреміз.

Негізі Аристотельмен қаланған бұл модель ХХ ғасырға дейін саясат пен саяси үгіттерде жиі қолданылды. Уақыт өте келе, телевизия, кино, радио арқылы бұқаралық коммуникацияның шарықтап дамуы Аристотель белгілеген коммуникацияның моделіне көптеген өзгерістер енгізді. Осыған байланысты қазіргі коммуникацияны зерттеуді алғашқылардың бірі болып американдық саясаттанушы Гарольд Лассуэлл қолға алады. 1948 жылы ол «5W» атты бес элементтен тұратын коммуникацияның жаңа моделін ұсынады:

Ақпарат көзі

Ақпарат

Ақпарат беру әдісі

Ақпарат алушы

Коммуникацияның тиімділігі (Lasswell Н., 1971).

Бұндағы ақпарат көзі – коммуникацияның объектісі болса, ақпарат алушы субъектісі болып табылады. Жыл сайынғы Елбасының халыққа жолдауын коммуникациялық үдеріс деп қарастырсақ, осы жолдауды халыққа жеткізуші БАҚ өкілдері, үгіт топтары коммуниканттар болып табылады. Елімізде өткен ЭКСПО-2017 көрмесі коммуникацияның осы моделінің айқын көрінісі болып табылады.

ЭКСПО көрмелері қашан да ғылыми жаңалықтардың жаршысы, жаңа идея иелерінің өзара ақпарат алмасатын диалогтік алаңына айнала білді. Қай кезде де сол дәуірдің тынысын сездіретін, халықаралық жағдайдың айна-қатесіз көрінісін дөп басатын әлемдік деңгейдегі оқиға. Өркениеттің дамуына ерекше үлес қосқан 160 жылдық тарихы бар ЭКСПО көрмелері адамзаттық мәселелерді шешуде ортақ шешім іздеудің, белгілі бір ортақ жол ұсынудың оңтайлы коммуникацияның құралы болды. ЭКСПО кейде заманауи өнер сахнасына да айналып, елдің мәдениетін, дәстүрі мен тарихын насихаттау үшін кеңінен пайдаланылады.

Бұндай көрмелер барша адамзаттың қызығушылығын тудыратын жаһандық іс-шара болып табылады. ЭКСПО көрмесі Қазақстандағы бизнестің, мәдениеттің, әлеуметтің жаңа пішінін қалыптастырған коммуникациялық алаң қызме-

тін атқарды. Еліміздегі күні бүгінге дейін инновация, бизнес, мәдениет саласында жасалып жатқан екі жақты тиімді келісімшарттар ЭКСПО-да жүргізілген коммуникацияның нәтижесі болып табылады.

«Коммуникация» және «ақпарат» ұғымдары бір-бірімен тығыз байланысты, ақпарат белгілі бір субъектіге жеткізілетін идея, ал коммуникация дегеніміз ақпарат әрі оны жеткізу әдістері. Ақпарат дегеніміз – сөздер жиынтығы, ол адамға даму үшін, басқару үшін қажет.

Коммуникация үшін тілдік қатысымнан басқа, бет-қол қимылы, семиотика жүйесіне жататын музыка ноталары, ойын ережелері, Морзе әліппесі, ЭЕМ бағдарламалары, математика, техника саласына қатысты кибернетика, компьютер жүйесі пайдаланылады.

Тіл саласын зерттеуші ғалым, филолог Б.Қ. Момынова «Қазақ ым-ишараттары. Сөйлеу этикеті мен қатысым мәдениетінде» деп аталатын зерттеу кітабында: шығыс ғұламасы Әбу Насыр әл-Фарабидің «Риторика» атты ғылыми еңбегіне шолу жасап, сөз арқылы қарым қатынасқа түсетін тұлғаның іс қимылы, бүгінгі тілмен айтсақ вербальді емес коммуникация, яғни, бейвербальді коммуникация элементтеріне тоқталып, толығымен қарастырады. (Момынова Б., 2003).

Сөйлесу процесі адамдардың өзара еркін түсінісуіне жол ашады. Вербальды Коммуникацияның негізі болып табылатын тіл үлкен дүниетанымдық роль атқарып, байланысқа түсуші адамды қоғамда өзіндік пікірі бар тұлға деңгейіне айналдырады.

Тұлғалар арасындағы қарым-қатынас сөз бен мазмұнның үйлесімділігі арқылы жүзеге асады. ХХ ғасырдың жүйелік лингвистикалық әдістемесінде тіл таңбалары арасындағы сөздердің түрлену үлгісін көрсететін жүйедегі қатынасты анықтау үшін, 1935 ж. Даниялық ғалым Л. Ельмслев «Коммуникация» ұғымын ұсынған. (Ельмслев Л., 1965). Ол байланыс құралы болып табылатын тілдің элементтерін мәні мен мазмұнын жан-жақты, толық ашып көрсету мақсатында коммуникациялық тест құрастырған.

Коммуникациялық үдеріс барысында сөйлеу арқылы оқиғаның мазмұны баяндалып, мағынасы ашылады. Сөйлеуді коммуникацияның эмбебап құралы ретінде қарастыруға болады. Коммуникация – өзіңді өзгеден табуға көмектесетін, қарым-қатынасты білдіретін пәлсапалық ұғым. Адамның бойындағы интуицияға үлкен мән берген ХХ ғасырдағы әлеуметтанушы ғалым

К. Ясперстің еңбектерінде қарым-қатынас болымыстың бастапқы негізі жеке біреу деп есептейтін философиялық бағыт ретінде қарастырған. Коммуникация саласының теоретиктері (К. Ясперс, Б. Больнов, Э. Мунье) коммуникациялық үдеріс кезіндегі кері байланысты қоғамдық шарт немесе мәміле ретінде қарастырады. Бұл үдеріс те қазақ халқының халық ауыз әдебиетінде кең көрініс тапқан. Мысалы, XIX ғасырда өмір сүрген Майлықожа ақын өзінің бір толғауында былай дейді:

Өңкей жақсы қосылса,

Бітіреді кеңесті.

Өңкей жаман қосылса,

Шығарады егесті.

Мәмілемен іс бітер

Бас қосып қалса көп есті (Нығмет Ж.Н., 2012).

Қорытынды

Бүгінгі таңда әлемдік масштабта Қазақстан мәмілеге келудегі коммуникациялық алаңға айналып отыр. Бұны біз Елбасымыздың арқасында жүзеге асып жатқан әр түрлі саяси іс-шаралардан көре аламыз. Әлемдегі бейбітшілікті сақтап қалу мақсатында жүзеге асырылып

жатқан аталмыш шаралар өз жемісін беруде. Елбасы халқының басым көпшілігі мұсылман болып табылатын қазақ еліне әлемдегі католиктердің дінбасы, Рим Папасы Иоанн Павел II-ні шақырды. Ол еліміздегі татулыққа риза болып, ізгі тілегін білдірді. Әлемнің жүзден астам елдерінен келген БАҚ өкілдері Папаның бұл сөздерін дүние жүзіне жайды. Яғни бұл еліміздің имиджін қалыптастырған тиімді коммуникациялық байланыс болып табылды. Елбасының қолдауымен Астана қаласында Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің үш құрылтайы өткізіліп, бүкіл әлем Қазақстандағы ұлтаралық татулық пен түсіністіктің, рухани келісім мен өзара үйлесімнің куәсі болды. Тағы бір бастама, тағы бір жүзеге асқан идея – бұрынғы кеңестік кеңістіктегі республикалардың интеграциясы өткен ғасырдың 90-жылдарының басында Алматыда Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы (ТМД), 2000 жылы Астанада Еуразиялық экономикалық қоғамдастық (ЕурАзЭҚ) құрылса, он жылдан кейін – тағы да Астанада Кеден одағы дүниеге келді. Осындай коммуникация пішінінде нәтижелі өткен іс-шаралар еліміздің жағымды имиджін құруда, атап айтар болсақ, бітімгершілік ел имиджін қалыптастыруда орасан роль атқарады.

Әдебиеттер

- Апель К.О. Трансформация философии. – М., 2001.
- Әбілқасов Ғ.М. Қазақ халқының философиялық әдеби мұралары – әлемдік гуманистік рухани мәдениеттің інжу-маржаны. Әйгілі қазақ ақындары мен жыраулары // Мәдениет, дәстүр және өзіндік ерекшелік. – Қарағанды, 2015. – 97 б.
- Wolton D. Penser la communication. Paris, 1996
- Kelz H. P. Interkulturelle Kommunikation und Wirtschaftsdeutsch-Didaktik // Das Wort. Germanistisches Jahrbuch '00-01 GUS. Moskva: Metatext, Ltd., 2000.
- Кнапп К. Kulturunterschiede // Handbuch interkulturelle Germanistik. Stuttgart; Weimar: J. B. Metzler Verlag, 2003.
- Ельмслев Л. Язык и речь // Звегинцев В.А. История языкознания XIX – XX вв. в очерках и извлечениях. Ч. 2. М., 1965. С. 111.
- Қасабек А. Ұлттың ділі // Ақиқат, 2000, № 8-9, – 34 б.
- Луман Н. Невероятные коммуникации // Проблемы теоретической социологии. Вып. 3. – СПб., 2000.
- Longman Dictionary of Contemporary English. Longman Group LTD., 1995
- Lasswell H. The Structure and the Function of Communication in Society // The Process and Effects of Mass Communication. Chicago, 1971
- Момынова Б. Қазақ тіліндегі ым мен ишараттың қазақша-орысша түсіндірме сөздігі. – Алматы, 2003. – 238 б.
- Miege V. La societe conquise par la communication. – Grenoble, 1999
- Miege V. La pensee communicationelle. – Grenoble, 2000
- Matteralt A. et M. Histoire des theories de la communication. – Paris, 2000
- Назарбаев Н.Ө. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // Егемен Қазақстан. 12.04.2017 ж.
- Нығмет Ж.Н. Қазақ халық поэзиясы. Қазақ тілі хрестоматиясы. – Алматы: Білім – 2012 – С-392.
- Третьяк Г.Е. Сущность коммуникации и ее место в социокультурной реальности. <http://www.festu.ru>
- The Concise Oxford Dictionary. Oxford University Press, 1964
- Habermas J. Der Phisophische Diskurs der Moderne. Frankfurt am Mein, 1985
- Шарков Ф.И. Коммуникология: основы теории коммуникации: Учебник. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2010. (гл.3)

References

- Apel K.O. Transformasia filosofi. [Philosophy transformation]. Moscowa.,2001
- Abilkasov G.M. Kazakh halkynyn filosofiyalyk adebi muralary –alemdik gumanistik ruhani madeniettin inzhu-marzhany. Aigili Kazakh akyndary men zhyraulary [Philosophical literary heritage of the Kazakh people-the pearl of the world humanistic spiritual culture.Famous Kazakh poets and taleswappers] // Madeniet, dastur zhane ozindik erekshelik. – Karagandy, 2015. -97 b.
- Wolton D. Penser la communication. Paris, 1996
- Kelz H. P. Interkulturelle Kommunikation und Wirtschaftsdeutsch-Didaktik // Das Wort. Germanistisches Jahrbuch '00-01 GUS. Moskva: Metatext, Ltd., 2000.
- Knapp K. Kulturunterschiede // Handbuch interkulturelle Germanistik. Stuttgart; Weimar: J. B. Metzler Verlag, 2003
- Elmslev L. *Yazyk i rech [Language and speech]*// Zvegincev B.A. *Istoriya yazykoznaneya XIX — XX vv. V ocherkah I izvlecheniyah.* Ch. 2. M., 1965. C. 111.
- Qasabek A. Ulttun dili // Aqiqat, 2000. № 8-9, – 34 b.
- Lyman N. Neveroiatnye kommunikatsii. Problemy teoreticheskoi sotsiologii. vyp. 3. SPb., 2000
- Longman Dictionary of Contemporary English. Longman Group LTD., 1995.
- Lasswell H. The Structure and the Function of Communication in Society // The Process and Effects of Mass Communication. Chicago, 1971
- Momynova B. Kazakh tilindegi ym men isharattyn kazakhsha – orysshа tusindirme sozdigi.[Kazakh-Russian dictionary of facial expressions and gestures in the Kazakh language.] – Almaty, 2003. – 238 b.
- Miege B. La societe conquise par la communication. Grenoble, 1999
- Miege B. La pensee communicationelle. Grenoble, 2000
- Matteralt A. et M. Histoire des theories de la communication. Paris, 2000
- Nazarbaev N. A. Bolashakka bagdar: ruhani zhangyru [Looking to the future: modernization of public consciousness] Egemen Kazakhstan. 12.04.2017 zh.
- Nygmets Zh.N. Kazakh halyk poeziyasyy[Kazakh national poetry]. Kazakh tili hrestomatiyasyy. Almaty: Bilim – 2012 – S – 392 (kaz).
- Tretiak G.E. Syshnost kommunikatsii.i ee mesto v sotskulturnoi relnosti. <http://www.festu.ru>
- The Concise Oxford Dictionary. Oxford University Press, 1964
- Habermas J. Der Phisophische Diskurs der Moderne. Frankfurt am Mein, 1985
- Sharkov F.I. Kommunikologiya: osnovy teorii kommunikatsii: [Communicology: basic theory of communication] Uchebник. – M.: Izdatelsko – torgovaya korporatsiya «Dashkov I K°», 2010.(gl.3)